

Elméleti módszerek lipidek és membránfehérjék tanulmányozására

Hegedűs Tamás

tamas@hegelab.org

MTA-SE Molekuláris Biofizikai Kutatócsoport
SE Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet

Fehérjék szerkezetének és dinamikájának jelentősége

A betegség molekuláris szintű oka?
A gyógyszer-kötő zseb alakja?

37°C-on, oldatban nem egy szerkezet létezik,
hanem egy konformációs sokaság.

Számítógépes modellezés jelentősége

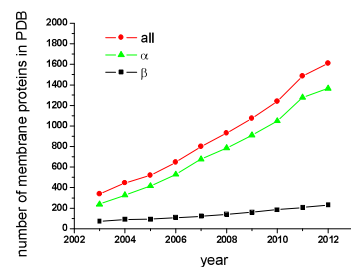
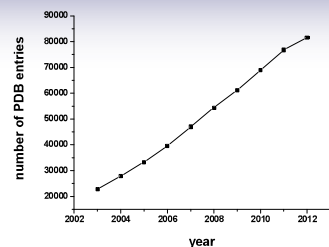
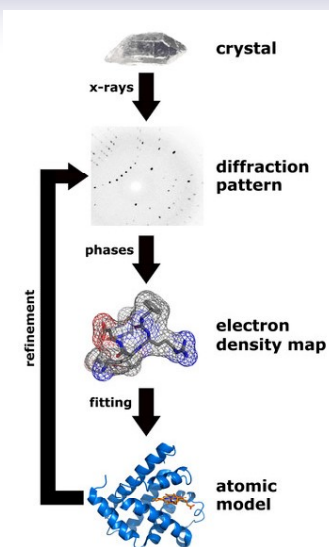
Atomi szintű információt ad mozgásokról.

Kísérletes módszerek általában nem
szolgáltatnak közvetlen információt az
atomi szintű történésekről.
(pl. EPR, Xlinks: nem, de NMR: igen)

Membránfehérjék szerkezeti modellezése

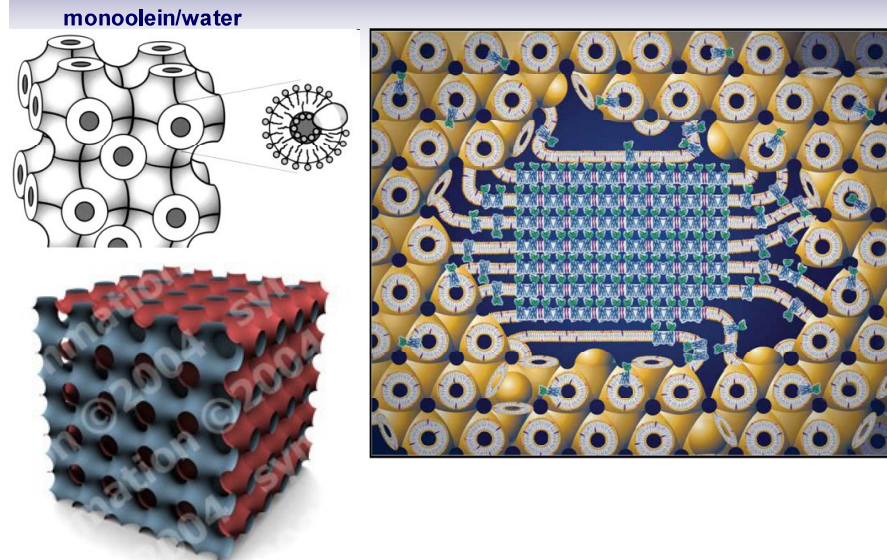
- Kísérleti adatok alapján
- Homológia modellezés
- „Threading” vagy ”fold recognition”

Szerkezet meghatározás – Röntgen kristallográfia

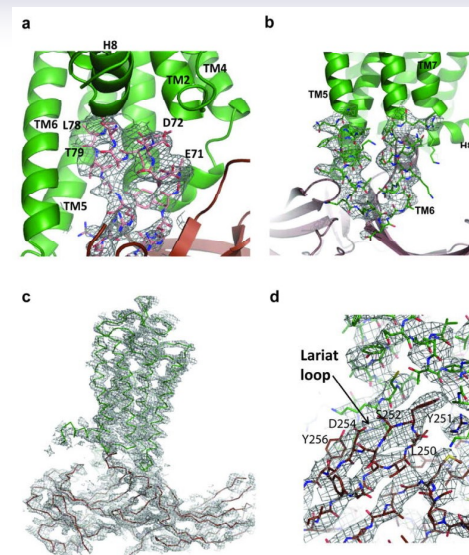
pdbtm.enzim.hu, Tudsány Gábor

Szerkezet meghatározás – cubic phase

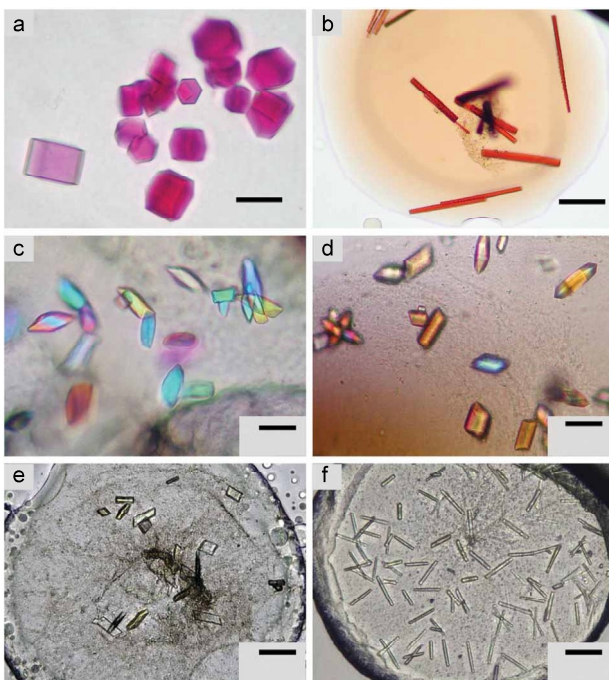
Szerkezet meghatározás – „single particle”

Free Electron Laser (FEL)

Nature. 2015 Jul 30;523(7562):561-7.

Crystal structure of rhodopsin bound to arrestin by femtosecond X-ray laser.

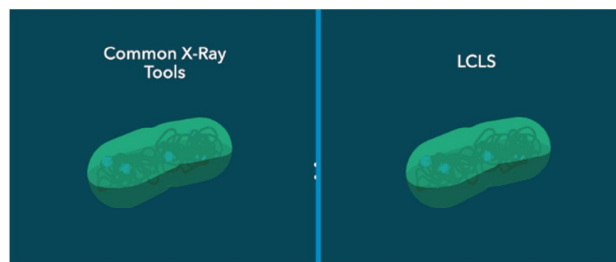

Crystals of membrane proteins growing in the lipidic mesophase.

- (a) bacteriorhodopsin
- (b) light-harvesting complex II
- (c) adhesin/invasin OpcA
- (d) vitamin B12 transporter BtuB
- (e) human $\beta 2$ adrenergic receptor-T4 lysozyme chimera
- (f) carbohydrate transporter from *Pseudomonas*

Szerkezet meghatározás – „teljes sejt”

Free Electron Laser (FEL)

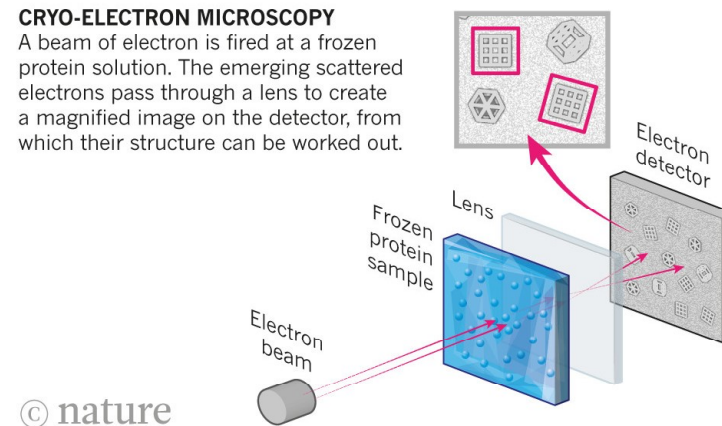

Szerkezet meghatározás – „single particle”

Cryo-electron microscopy

CRYO-ELECTRON MICROSCOPY

A beam of electron is fired at a frozen protein solution. The emerging scattered electrons pass through a lens to create a magnified image on the detector, from which their structure can be worked out.

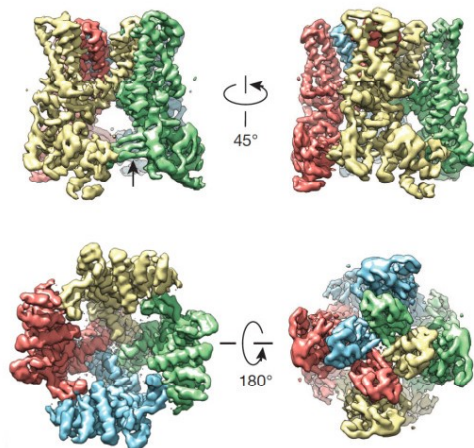

Ewen Callaway, Nature | News Feature

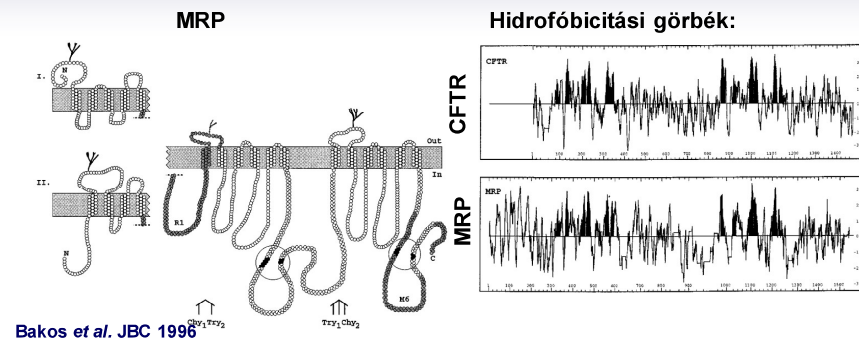
The revolution will not be crystallized: a new method sweeps through structural biology, 09 September 2015

Szerkezet meghatározás – „single particle”

The TRPV1 channel detects the burn of chilli peppers, and this 3.4-Å structure is considered super-hot in the structural-biology world.

Membránfehérjék topológiája

Bakos et al. JBC 1996

CFTR topológiája kísérletekből ismert

Chang et al. J Biol Chem. 1994 Jul 15;269(28):18572-5

Kísérletes topológia meghatározási módszerek:

- tag – felismerés
- Cys hozzáférhetőség

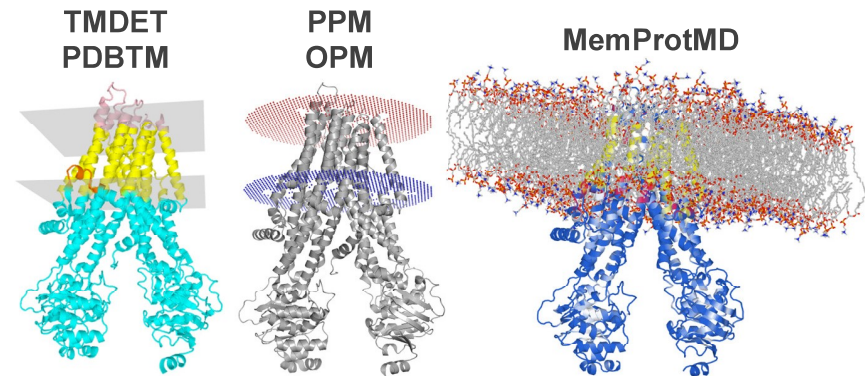
Membrántopológia és TM hélixek predikciója szekvencia alapján

pl. CCTOP.enzim.hu

- Szekvencia alapján
- TMH és más részek között más az aminosav eloszlás
- Biológiai tudás figyelembevételének lehetősége
- Több prediktor integrálása

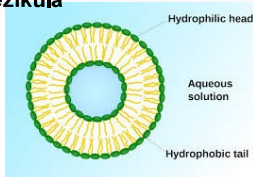
TM hélixek predikciója szerkezet alapján

1. „water accessible area”, lipid kettősréteg lehetséges helye, pontozás – fitnessz függvény
2. molekula dinamika szimulációk

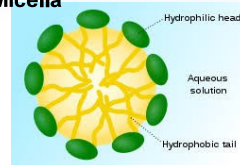

Membrán mimetikumok / membrane mimetics

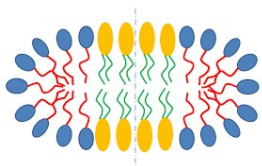
Vezikula

Micella

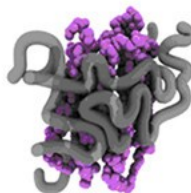
Bicella

Nanodisc

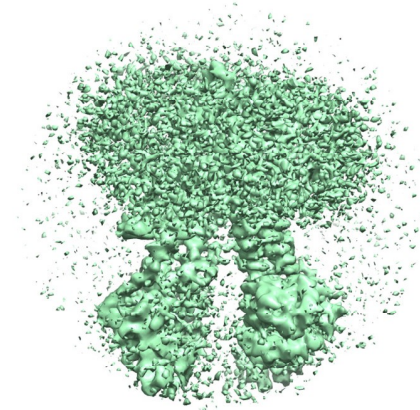

Amphipol

Membrane embedding data is in the electron density maps

CFTR (PDBID: 5UAK) EMD

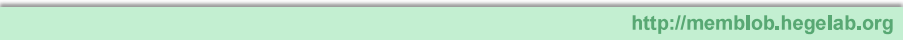

A membrane blob can be extracted from the electron density map

The **MemBlob** can be converted to membrane boundaries

Homológia modellezés I.

- **Templát keresés**
- **Szekvencia illesztés**
- **Modellezés**
- **Energia-minimalizálás**

[illegible]

Alignement – pl. ClustalW

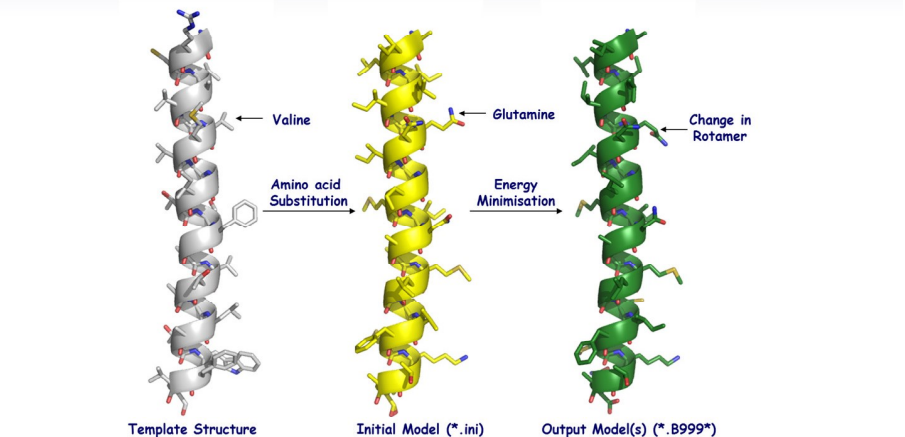
CLUSTAL W (1.83) multiple sequence alignment

2HYD -----MIKRIYQVK-----PYKIRIFATIIVGIKFGIMLIP
3BSX -----WQTFKRLWTYIR-----LYKAGLVSITAIIVNAADMTYI
CFTR_HUMAN MQRSPLEKASVSKLFFSWTRPIILRKGRVRLSDLYQIPVSDSNLIS

5 10 15 20 25 30 35

M I K R Y L Q F V K P Y K I R I F A T I I V G I K F G I M L I P
W Q T F K R L W T Y I R L Y K A G L V S I T A I I V N A A D M T Y I
M Q R S P L E K A S V S K L F F S W T R P I I L R K G R V R L S D L Y Q I P V S D S N L I S

Homológia modellezés II.

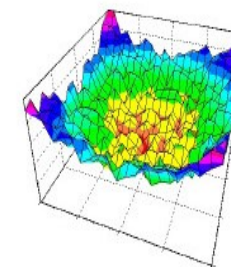

Van szerkezet, mozgassuk meg!

Molecular dynamics

Molekuláris dinamika (MD)

- valós potenciálfelület
- mozgásegyenletek idő-lépésenkénti numerikus megoldása
- trajektória

A „force field”

Baker (2007)

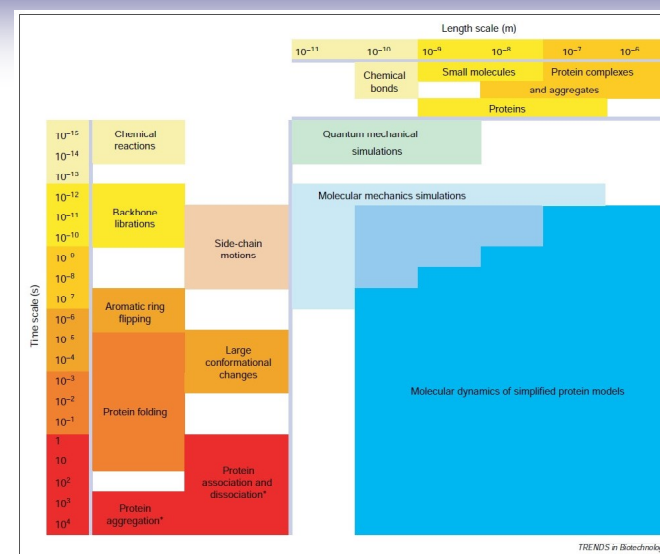
$$E_{\text{prot}} = W_{\text{rot}} E_{\text{rot}} + W_{\text{atr}} E_{\text{atr}} + W_{\text{rep}} E_{\text{rep}} + W_{\text{solv}} E_{\text{solv}} + W_{\text{pair}} E_{\text{pair}} + W_{\text{mbenv}} E_{\text{mbenv}} + W_{\text{hbond}} E_{\text{hbond}} - E_{\text{ref}}$$

$$E_{\text{mbenv}} = \sum_i^{\text{natom}} \Delta G_i^{\text{ref}}(z') \quad \Delta G_i^{\text{ref}}(z') = (1 - f(z')) * (\Delta G_i^{\text{ref, chex}} - \Delta G_i^{\text{ref, water}})$$

TABLE II. Atomic Contribution to the Solvation Free Energy in Water and Cyclohexane

	Water	Chex		Water	Chex
CR	-0.890	-1.350	NH3	-20.000	-1.145
CH1E	-0.187	-0.645	NC2	-10.000	-0.200
CH2E	0.372	-0.720	N	-1.000	-1.145
CH3E	1.089	-0.665	OH1	-5.920	-0.960
CR1E	0.057	-0.410	O	-5.330	-1.270
NH1	-5.950	-1.145	OC	-10.000	-0.900
NR	-3.820	-1.630	S	-3.240	-1.780
NH2	-5.450	-1.145	SH1E	-2.050	-1.855

„Események” időskálája

F. Ding and N.V. Dokholyan, TRENDS in Biotechnology, 23:450 (2005)

Egyszerűsített (Coarse Grain) modellek

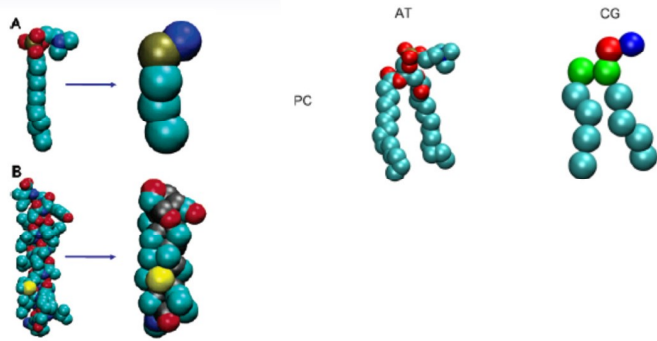
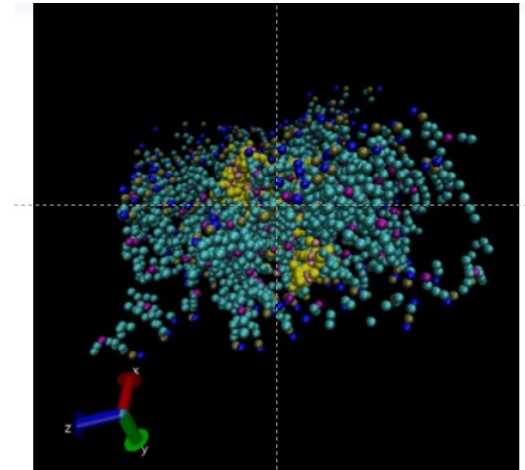

Figure 1. Atomistic (left-hand) and coarse-grained (right-hand) models compared for (A) a DPC molecule and (B) a GpA helix. Colors for atoms:

Sansom, Oxford University
Marrink, Groningen, MARTINI force field

Kettősréteg felépülése a fehérje köré

Lipid struktúrák összeszerelődése

Molecular dynamics simulations of
glycocholate-oleic acid mixed micelle assembly.

Langmuir 2010, 26(7), 4687–4692

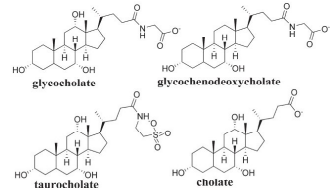
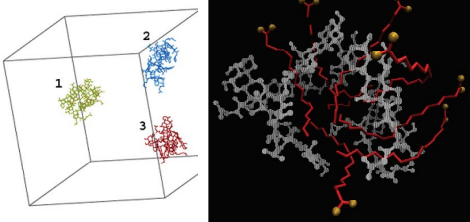
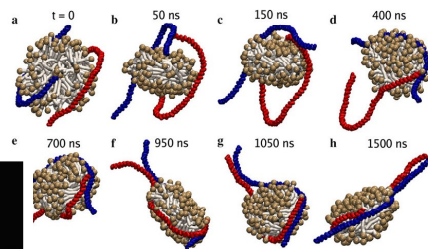

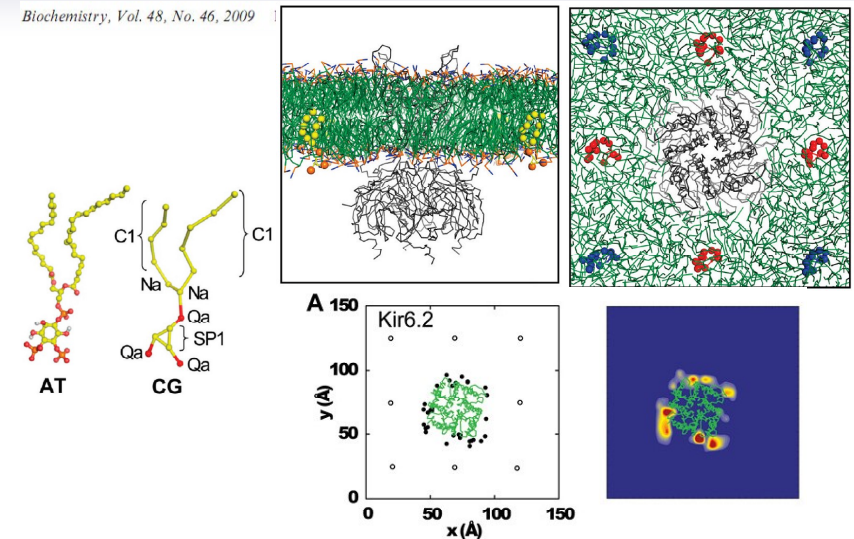
Figure 1. Chemical structures of the four common bile salts: glycocholate, glychenodeoxycholate, taurocholate, and cholate.

A.Y. Shih et al. / *Journal of Structural Biology* 157 (2007) 579–592

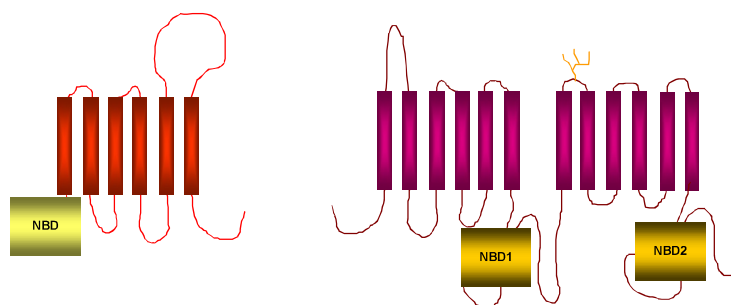
PIP2 kötődése Kir kálium csatornához

Biochemistry, Vol. 48, No. 46, 2009

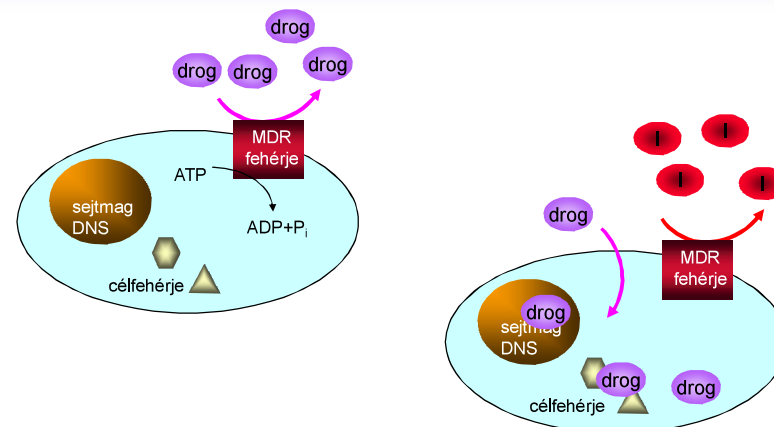

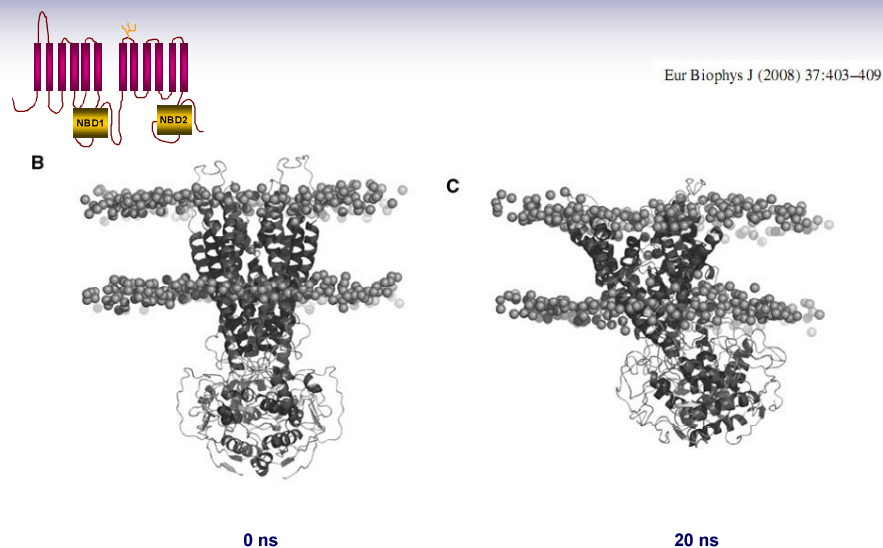
ATP Binding Cassette (ABC) fehérjék

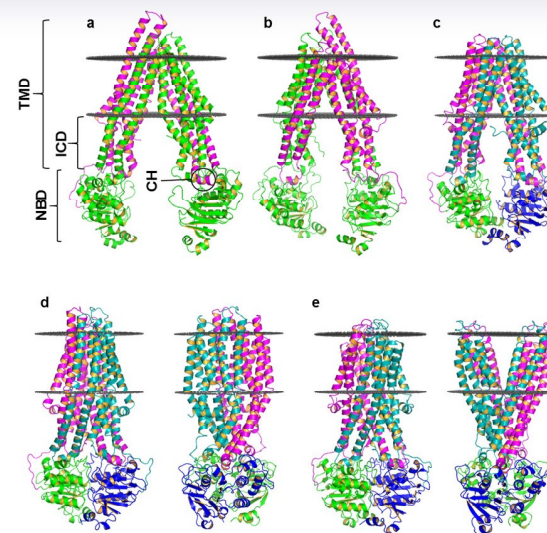
A multidrog-rezisztencia és felfüggesztése

Fehérjék konformációinak stabilitása

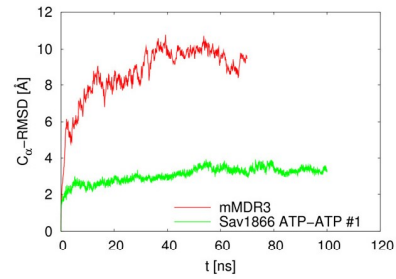
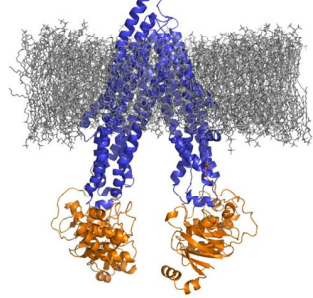

ABC fehérjék konformációi (Type I)

Az alul nyitott apo szerkezet nem stabil

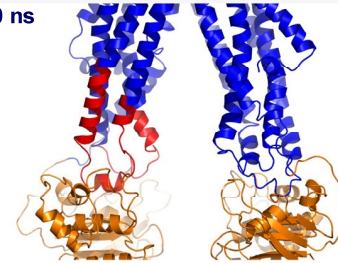
apo

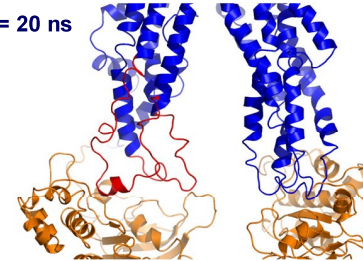
Gyimesi et al. BBA 2012

Az alul nyitott apo szerkezet nem stabil

t = 0 ns

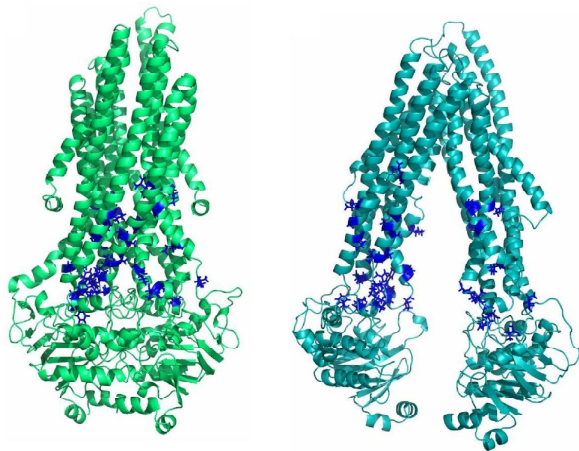

t = 20 ns

rendszer	megtartott hélix tartalom
Sav1866 ATP/ATP #1	90.04%
hMDR1 holo	91.84%
hMDR1 apo	64.30%
mMDR3	63.13%

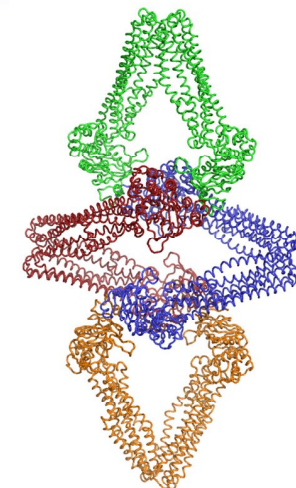
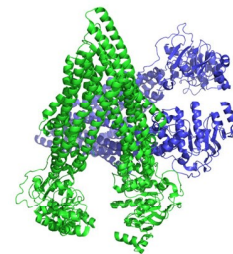
Hidrofób aminosavak kerülnek felszínre

Alul nyitott apo szerkezet elemi cellája

mMDR3, PDBID:3G5U

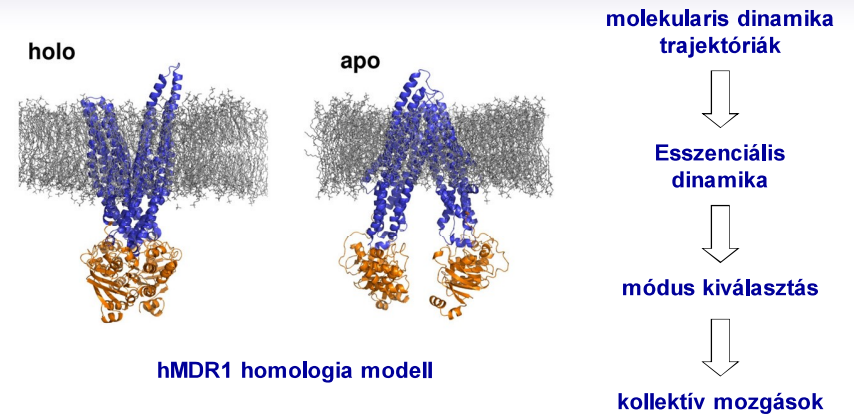
MsbA, PDBID:3B5W

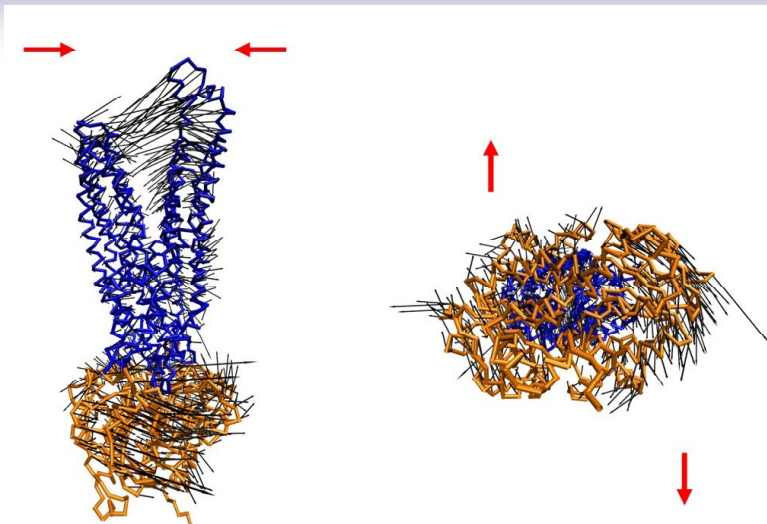
Események modellezése *biased MD*

- Hogyan befolyásolja az ATP hidrolízise a fehérje dinamikáját?
PI. steered MD
- Hogyan történik meg az átmenet az „alul-zárt” konformációból az „alul-nyitott” konformációba?
PI. targeted MD

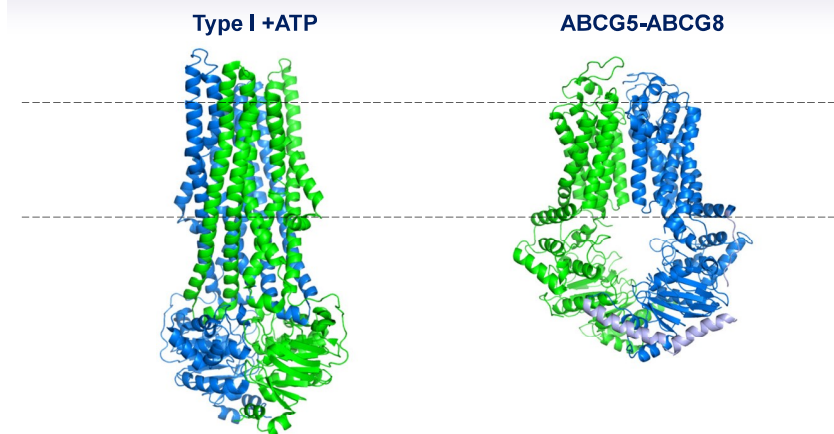
Zárt-nyitott átmenet jellemzése esszenciális dinamika

Zárt-nyitott átmenet

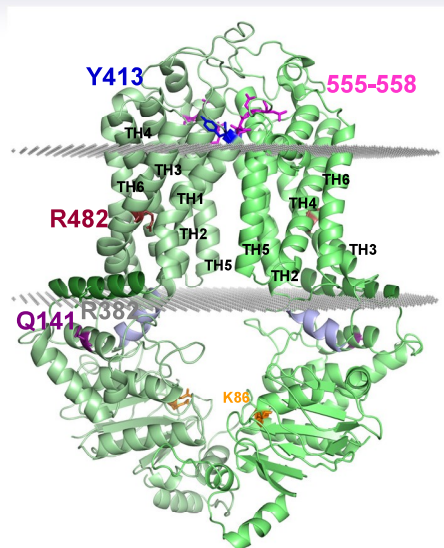

ABCG alcsalád - Type II

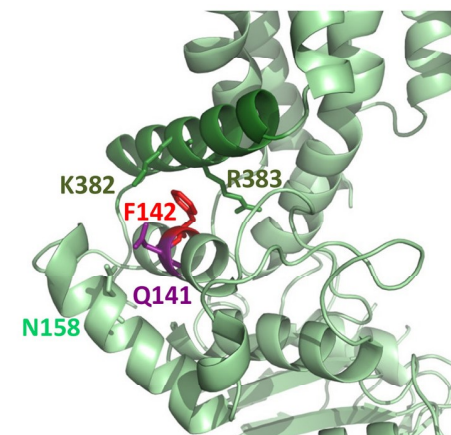

Az ABCG2 modell

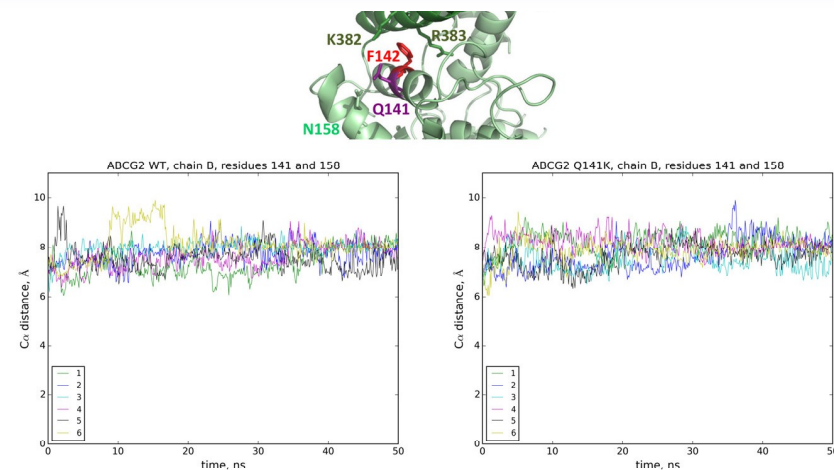
A Q141 helyzete

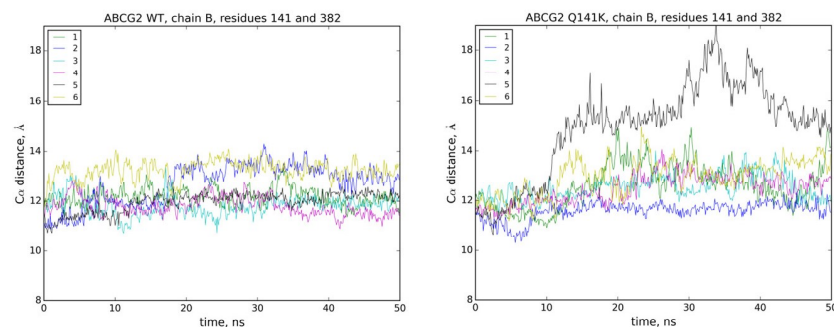
Molekuláris Dinamikai (MD) szimulációk

- Az ABCG2 fehérjét membrán kettősrétegbe helyeztük (POPC)
- Az a.a. oldalláncok, lipidek és vízmolekulák elhelyezkedésének optimalizálása:
  - energia minimalizáció
  - egyensúlyba hozás (6 db párhuzamos)
  - minimális gerinc-mozgás (position constrains)
- Production run
  - no constraints
  - 50 ns x 6 = 300 ns;
- WT és variánsok összehasonlítása
(pl. Q141K, R482G)

Q141K csere hatása a 141/158 kölcsönhatásra

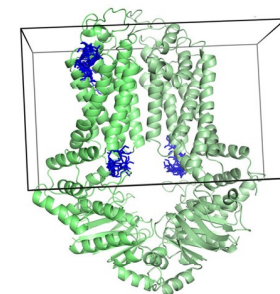
A Q141K hatása a 141/382 (NBD/TMD) kapcsolatra

Drogtő helyek vizsgálata *in silico* dokkolással

AutoDock Vina

- Fix fehérje, flexibilis ligand
- Több konformáció (6 db, egyensúlyba hozott)
- Doboz; ligand odapróbálása nagyon sokszor (ebből 20/futás)

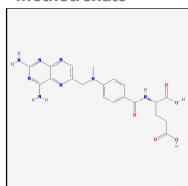

Drogtő helyek vizsgálata *in silico* dokkolással

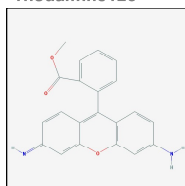
AutoDock Vina

- Fix fehérje, flexibilis ligand
- Több konformáció (6 db, egyensúlyba hozott)
- Doboz; ligand odapróbálása nagyon sokszor (ebből 20/futás)
- Mindent oda lehet dokkolni... ezért szubsztrát + nemszubsztrát

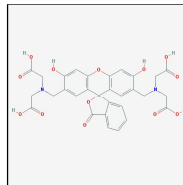
methotrexate

rhodamine123

calcein

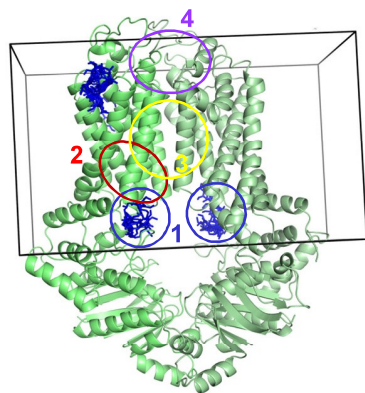
Drogtő helyek vizsgálata *in silico* dokkolással

AutoDock Vina

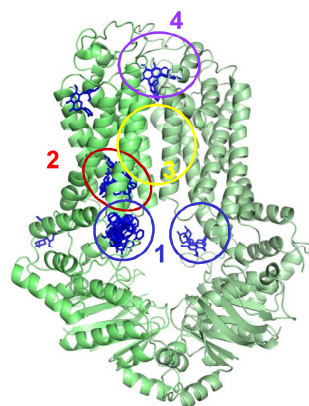
- Fix fehérje, flexibilis ligand
- Több konformáció (6 db, egyensúlyba hozott)
- Doboz; ligand odapróbálása nagyon sokszor (ebből 20/futás)
- Mindent oda lehet dokkolni... ezért szubsztrát + nemszubsztrát
- (6 ABCG2 konformáció) * (20 pozitúra) * (3 párhuzamos) *
(25 szubsztrát + 14 nem-szubsztrát) = 14 040 pozitúra
- Pozitúrák klaszterezése

Drogkötő helyek vizsgálata *in silico* dokkolással

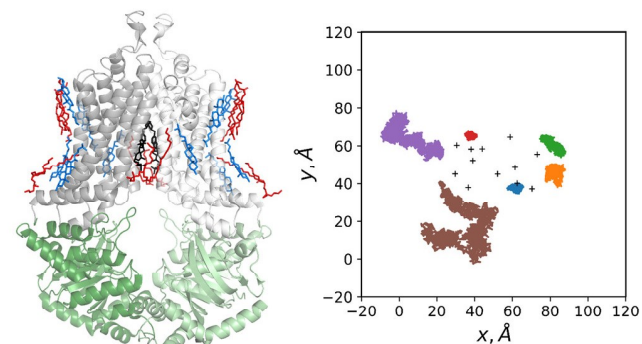
verapamil

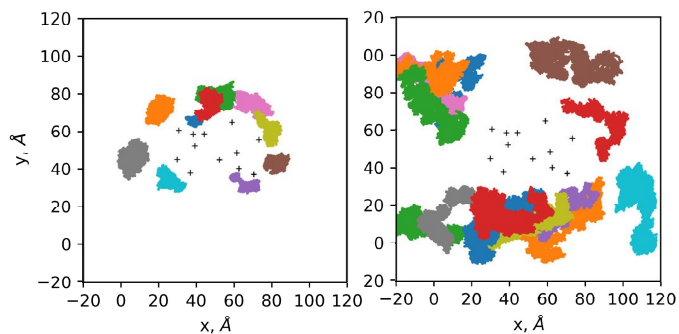
flavopiridol

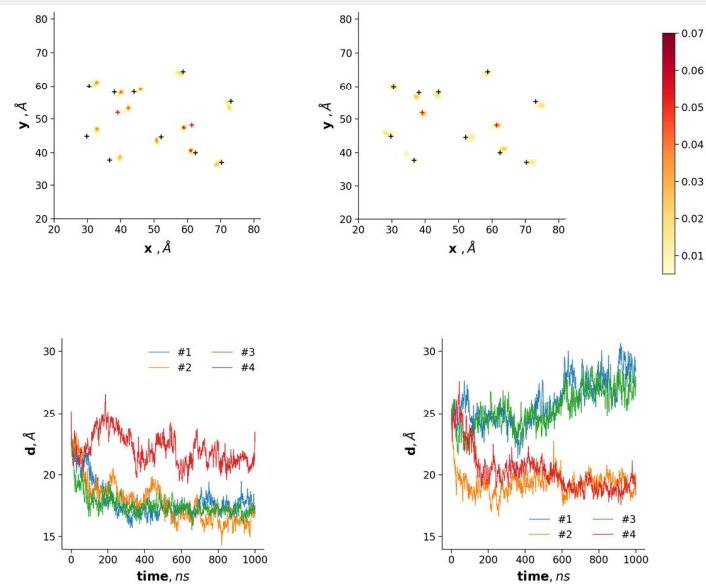
A koleszterin-hatás

MD szimulációk POPC:CHOL membránban

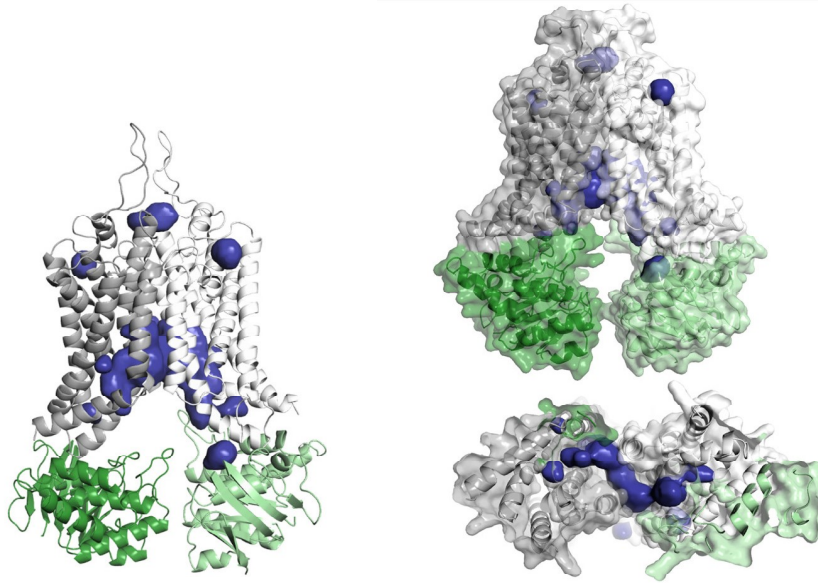

A koleszterin elősegíti a transzportot megelőző záródást

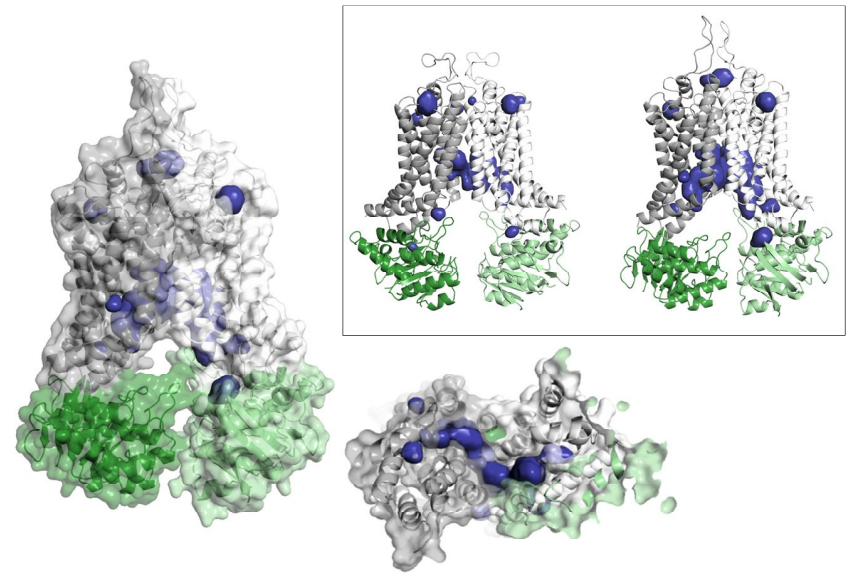
A drog-kötő zsebek dinamikus változása

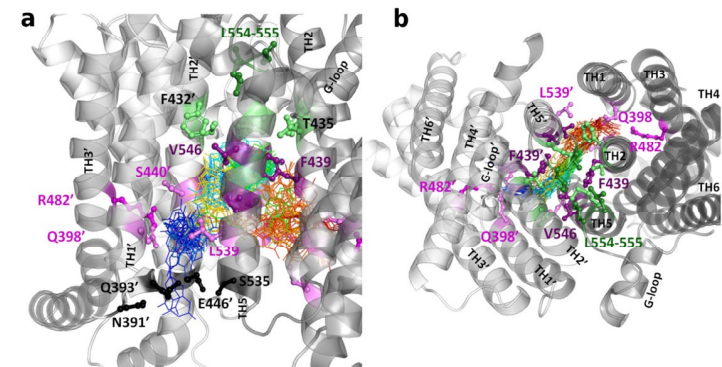
A transzport leírása egyensúlyi szimulációkkal

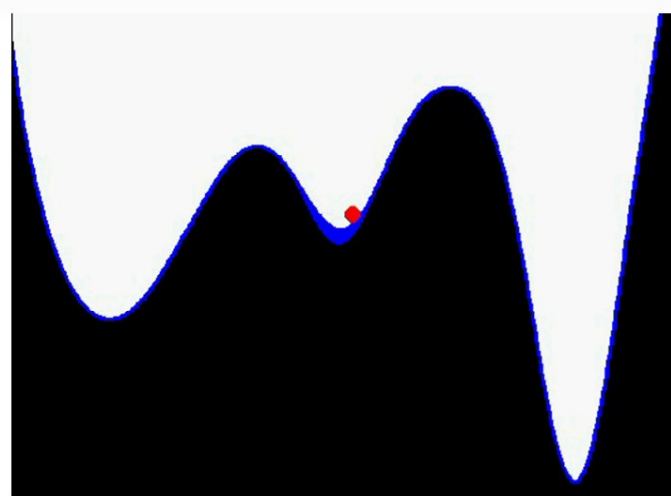
A drog-kötő zsebek dinamikus változása

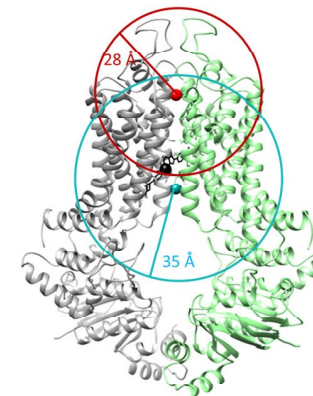
A transzport leírása egyensúlyi szimulációkkal

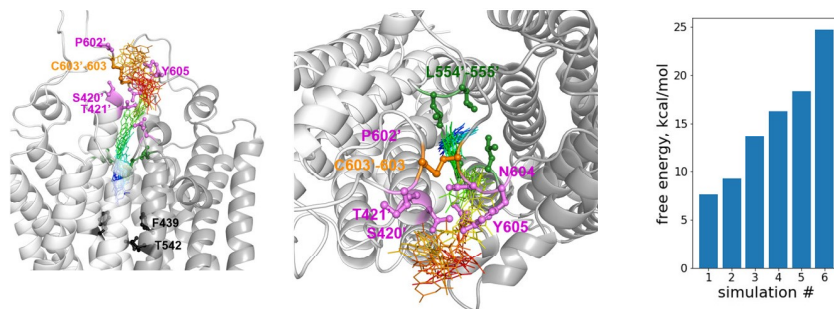
A „exit” jellemzése metadinamikával

Az „exit” jellemzése metadinamikával

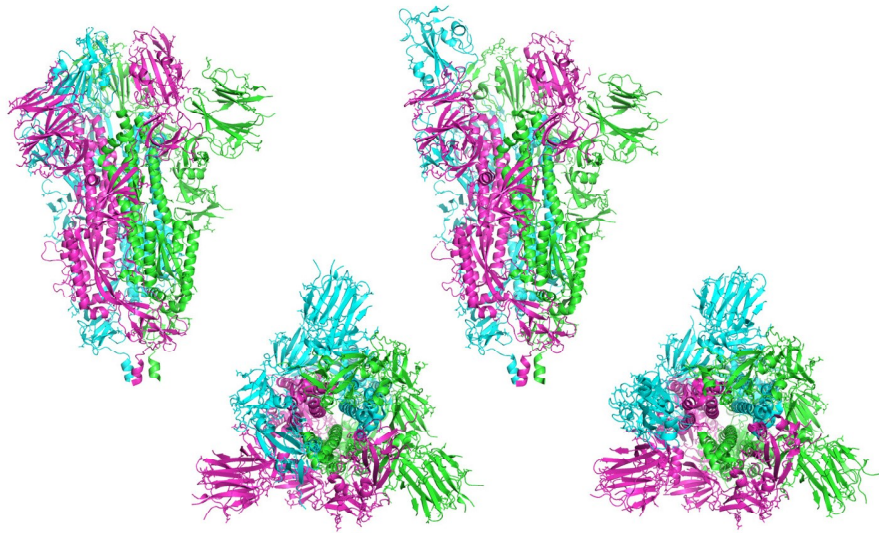
A „exit” jellemzése metadinamikával

SARS-CoV-2

- **SARS-Cov** sok adat, szekvenciális és szerkezeti hasonlóság, homológia (modellezés)
- **Nagy erőforrás ráfordítás** már most rengeteg (szerkezeti) adat
- **Kezelési megközelítések:**
  - passzív immunizálás
  - immunizálás
(állatok immunizálása tesztrendszerek fejlesztéséhez)
  - gyógyszerfejlesztés

SARS-CoV-2, Spike fehérje

Összefoglalás

- Fehérje szerkezet
- Fehérje dinamika
- Számítási módszerek igen fontosak
- Fehérjék működésének és mutációk hatásának megismerése
- Gyógyszertervezés

www.hegelab.org
hegedus.tamas@hegelab.org